

УДК 65.011.47:339.9:504.064.3:658:631.11

Фостолович В.А.,
к. с.-г. н., доцент кафедри міжнародної економіки
Вінницький національний аграрний університет

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА У СИСТЕМІ ТАКТИЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Елементи, на які спрямована діяльність керівного персоналу сільськогосподарських підприємств, створюють об'єкт управління, який має, як правило, параметри як в просторі, так і часі. Неефективна система управління у сільськогосподарських підприємствах викликає зниження зацікавленості працівників до високопродуктивної праці, а управлінців – до посилення зловживань адміністративними методами управління та безвідповідальності за кінцеві результати роботи. У результаті, ефективність роботи сільськогосподарських підприємств бажає бути кращою. Тому, на рівні держави здійснюється підтримка найбільш вразливої та малопристосованої до різких змін умов існування сільськогосподарських підприємств. Проте, розподіл такої підтримки за регіонами здійснюють на рівні профільних міністерств. Безсистемний підхід до управління державними, галузевими та регіональними програмами підтримки розвитку агропромислового виробництва, які формуються за принципом «зверху-вниз» без достатнього врахування потреб конкретних територіальних громад, а також неналежний моніторинг їх виконання призводить до того, що галузеві міністерства, здійснюючи управління соціально-виробничою діяльністю за своїми напрямками та інтересами, що не збігаються з інтересами окремих агроформувань направляють мізерні фінансові вкладення у розвиток сільських територій і діють не скоординовано [7, с. 942; 4; 5]. Неврегульованість правових відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками та органами державного управління спонукають до занепаду аграрного бізнесу. Відсутність системного підходу в управлінні підприємствами та найважливіше – відсутність реального планування унеможлиблює створення конкурентоспроможного бізнесу в цій галузі. Міжнародна практика планування та контроль ставить за основу ефективного бізнесу. А екологічне планування є необхідною умовою функціонування підприємств в системі сертифікації виробництва та отриманої продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нагальну потребу в зміні підходу до складових системи управління підприємством із включенням до їх структури екологічного менеджменту і екологічного планування досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: Заболотний Г.М., Захарченко В.І., Ступницький А.М., Войнаренко М., Мельник Т.О., Таран Н.Ю., Вороновська О.В., Ans Kolc та інші. Однак, на сьогодні не розроблено алгоритму включення та функціонування екологічного планування у формі екологічної політики до загального тактичного планування діяльності сільськогосподарських підприємств.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування методичних підходів до розробки екологічної політики сільськогосподарських підприємств на основі використання напрацьованих міжнародної теорії та практики, а також впровадження та функціонування інтегрованих систем екологічного менеджменту у системі загального управління сільськогосподарськими підприємствами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечити якісно новий рівень розвитку сільськогосподарських підприємств можливо лише при зміні підходу до управління ними. На нашу думку, управління сільськогосподарськими підприємствами повинно бути структуроване інтегрованими системами менеджменту кожного із видів господарської діяльності та спрямовано на інноваційний стратегічний напрямок розвитку із залученням механізму його реалізації. Планування та розроблена екологічна політика як складова механізму реалізації інноваційного стратегічного напрямку розвитку сільськогосподарських підприємств є важливою складовою алгоритму його виконання.

В умовах євроінтеграційного прагнення у системі управління сільськогосподарськими підприємствами важливе місце слід приділяти екологічному складнику. Оскільки екологічний стан сільськогосподарських підприємств тісно взаємопов'язаний в часі із його економічними показниками, то він частково визначає економічну ефективність сільськогосподарської діяльності. Еколого-економічний підхід до розвитку сільськогосподарського виробництва спрямований на дотримання Кодексу належної сільськогосподарської практики, впровадження ресурсощадних маловідходних систем виробництва, спрямування технологій виробництва сільськогосподарської продукції на основі процесів природного відтворення та сталого розвитку агроєкосистем.

На сьогодні питання екологічної безпеки залишаються поза увагою управлінців сільськогосподарських підприємств. Заходи із врахування екологічного фактора в процесі розробки системи управління сільськогосподарським підприємством повинні розроблятися із врахуванням принципу, за якого державні органи управління повинні здійснювати контрольно-інспекційні функції на основі розробленої екологічної політики держави.

Інноваційний підхід до зміни підходу управління сільськогосподарським підприємством є найважливішим ресурсом, що забезпечить ефективність та конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств. Ми вбачаємо потребу у розробці оновленої системи управління, яка повинна включати інтегровані системи менеджменту різних спрямувань, в яку слід закласти: вміння, навички, досвід, здатність розробляти стратегію розвитку підприємства, тактичні та оперативні плани, встановлювати межі діяльності, координувати процеси ефективного виробництва сільськогосподарської продукції та вигідної її реалізації, позитивно впливати на діяльність та соціальні потреби людей, спонукати їх до підвищення рівня кваліфікації, розширення кола інтересів, відпрацювання шляхів досягнення поставленої мети. Планування діяльності сільськогосподарських підприємств є незаперечною умовою ефективного господарювання. Екологічна політика повинна стати структурною складовою загального тактичного планування підприємств.

Аналіз практики управління вітчизняними і зарубіжними підприємствами свідчить про необхідність створення на всіх рівнях управління економікою механізмів, які б стимулювали розробку інноваційних моделей з метою формування конкурентних переваг у прибуткових для підприємств сферах діяльності з врахуванням глобалізаційних процесів, членством України в СОТ, подальшою активізацією зовнішньоторговельних зв'язків України із країнами-членами ЄС, зовнішньоекономічною експортною політикою [2].

Низький рівень конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств спостерігається через велику кількість зовнішніх та внутрішніх факторів впливу. Науковцями вивчено такі фактори впливу та згруповано у [3]:

- демографічні (загальна чисельність населення країни та регіону, в тому числі сільського і міського; рівень міграції населення з сільської місцевості в міста; стан еміграції конкурентоспроможної частини наукових кадрів; система підготовки та перепідготовки управлінських та виробничих кадрів в країні);
- науково-технічні (державна підтримка науки та інноваційної діяльності; темпи розвитку НТП в агропромисловому комплексі та сільському господарстві зокрема; якість інформаційного забезпечення управління на всіх рівнях ієрархії);
- політико-правові (рівень інтеграції в середині країни та в рамках світового співтовариства; відкритість суспільства і ринків; правове регулювання функціонування економіки країни та регіону; аграрна і продовольча політика держави; ступінь державного регулювання і державної підтримки сільського господарства; національна система стандартизації і сертифікації продукції);
- соціально-економічні (рівень конкурентоспроможності країни, регіону, сільськогосподарського виробництва та пов'язаних з ним галузей; кон'юнктура світового та вітчизняного ринків сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки; рівень конкуренції в усіх сферах АПК; податкове навантаження на товаровиробника; система кредитування галузі (ступінь доступності кредитних ресурсів, величина кредитних ставок, умови погашення кредиту тощо); диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію і промислові товари; розвиток ринкової інфраструктури; рівень розвитку сільських територій та соціальної інфраструктури; рівень доходів населення та його купівельна спроможність);
- соціокультурні (соціальні норми і погляди; життєві цінності і традиції; етичні норми);
- природно-кліматичні (рельєф; ґрунти; температура повітря; кількість опадів; тривалість вегетаційного періоду тощо);
- інші.

Проте, крім зовнішніх факторів надзвичайно важливе значення мають внутрішні фактори (ступінь забезпечення підприємства ресурсами, вміння їх ефективно використовувати, вміння застосовувати інноваційні технології, вміння пошуку ринків збуту, наявність правильно розробленої стратегії підприємства, ефективність системи контролю в підприємстві, рівень кваліфікації спеціалістів та ін.), які і визначають конкурентно можливий стан підприємства. Всі нами перераховані фактори зводяться до групи організаційно-економічних. Тобто, неефективність діяльності сільськогосподарських підприємств на сьогодні цілком обумовлюється недосконалістю системи управління та відсутністю спеціалізованих систем менеджменту, зокрема екологічного менеджменту та менеджменту якості продукції.

Модель механізму управління розвитком сільськогосподарських підприємств повинна бути спрямована на збільшення величини доходів за рахунок організації процесу виробництва шляхом раціонального використання людських, земельних, сировинних та енергетичних ресурсів з врахуванням особливостей та потенційних можливостей територій. На рівні сільськогосподарського підприємства така модель повинна включати:

- розробку чіткого стратегічного плану діяльності підприємства із вказуванням бази, ресурсів, джерел фінансування та можливих альтернатив у випадку виникнення загроз та посилення ризиків різного роду;
- розробку оперативних і тактичних планів виконання програм стратегічного розвитку підприємства із побудовою прогностичних моделей результатів господарювання;
- впровадження корпоративного підходу до системи управління підприємством та забезпечення справедливого розподілу доходів, отриманих за результатами діяльності;
- запровадження ефективної системи контролю за виконанням пунктів програм розвитку,

ефективним використанням земельних, водних, лісових ресурсів та ін.

Вітчизняними та зарубіжними практиками [6; 8; 1] відмічено, що розвиток вертикально інтегрованих структур в АПК України є об'єктивним процесом, зумовленим необхідністю зміни неефективної інституціональної матриці діючих організаційних форм. А розробка екологічної політики є нерозривною складовою загальною тактичного планування підприємства. Вона повинна підлягати щорічному контролю у формі екологічного аудиту на предмет її ефективності, послідовності та повноти її виконання. Після проведення такої оцінки систематично будуть виявлятися проблемні напрямки діяльності підприємства та відділом менеджменту розроблятимуться шляхи їх розв'язання, що слугуватиме складовими екологічної політики на кожен наступний рік. Тобто, розробка екологічної політики, її здійснення, оцінка та удосконалення стане безперервним процесом, в основі якого лежатиме також принцип постійного поліпшення, як і в усій системі екологічного менеджменту. Тому, такий механізм являтиме собою алгоритм із зворотнім зв'язком, що вимагатиме від підприємства покращення і підвищення як екологічних так і економічних показників діяльності. Така модель господарювання і стане в основі створення конкурентного виробництва.

Висновки з даного дослідження. Отже, розроблений нами алгоритм зі зворотнім зв'язком розробки та функціонування екологічної політики у системі тактичного планування підприємств є елементом інструментарію реалізації основної мети діяльності сільськогосподарських підприємств – отримання прибутку.

Література

1. Бронська О.Ю. Трансформація стратегії управління аграрними підприємствами Луганської області / О.Ю. Бронська // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2008. – Випуск 8/1 (31): Економіка та менеджмент. – С. 31-36.
2. Губенко В.І. Конкурентоспроможність підприємств України на міжнародних ринках: проблеми управління та ефективність / В.І. Губенко // Вісник Білоцерківського державного аграрного університету. – 2009. – Випуск 61. – С. 5-10.
3. Гурова І.В. Фактори, що формують конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств / І.В. Гурова // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2008. – Випуск 7/2 (30): Економіка та менеджмент. – С. 94-98.
4. Заюкова М.С. Контролінг у системі управління як основа ефективного управління підприємством / М.С. Заюкова // Аграрний вісник Причорномор'я. – 2005. – Випуск 27: Економічні науки. – С. 103-106.
5. Коваленко Є.Л. Досігнення сучасного операційного менеджменту – у практику агропромислового виробництва / Є.Л. Коваленко // Аграрний вісник Причорномор'я. – 2005. – Випуск 27: Економічні науки. – С. 13–16.
6. Нестерчук Ю.О. Аграрно-промислові об'єднання в інноваційній структурі АПК / Ю.О. Нестерчук // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2008. – Випуск 8/1 (31): Економіка та менеджмент. – С. 8–15.
7. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України / редкол. : М.В. Зубець (голова) та ін. – К. : Аграрна наука, 2010. – 980 с.
8. Приходько В.Г. Адаптація організаційної структури управління організацій аграрного сектору та їх структурних підрозділів до вимог нової парадигми управління / В.Г. Приходько // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2008. – Випуск 8/1 (31): Економіка та менеджмент. – С. 19–23.